

Közoktatás-fejlesztés a fővárosban

Beszélgetés dr. Spira Veronikával

Köznevelés 2001. március 9., 19-20.o.

Három éve, 1997-ben alakult meg a Fővárosi Közoktatás-fejlesztési Közalapítvány. Eddigi tevékenységüket kiadványban összegezték. A füzet bevezetőjében dr. Báthory Zoltán, a közalapítvány kuratóriumának elnöke a nyolcvanas évek élénk reformmozgásaival kezdődő, 1995-től a Közoktatási Modernizációs Közalapítvánnyal folytatódó pedagógiai innovációs vonulat fenntartását és továbbvitelét fogalmazta meg célként, mondván: „Szeretnénk, ha közreműködésünkkel a fővárosi nevelő intézmények pedagógiai környezete, belső élete, és általuk a főváros oktatásügye minőségileg egyre magasabb szinten működne.”

Összehasonlító elemzésre dr. Spira Veronikát kértük. Ő már tíz éve a Fővárosi Közgyűlés tagja, az oktatási bizottság alelnöke és megalakulása óta tagja a közalapítvány kuratóriumának. Spira Veronika harmincnégy éve kezdte tanári pályáját. Ma vezető tanár, gyakorlatvezetőként tanárjelöltekkel is foglalkozik. Tudományos munkát végzett, világirodalomból doktorált, megvédte kandidátusi disszertációját is. Négy évig egy kerületi önkormányzat munkáját külső szakértőként segítette, három évig a Felsőoktatási Tudományos Tanács tagja volt mint önkormányzati delegált.

- A rendszerváltozás óta mi jellemzi leginkább a főváros oktatáspolitikáját?

- Munkánkat szakmai, szakmapolitikai célok irányítják. Ez eddig mind a három ciklusban így volt, akkor is, amikor az SZDSZ kisebbségben kormányozta a várost a Fidesz támogatásával, és az utóbbi hat évben is, amikor egy SZDSZ-MSZP koalíció határozta meg a várospolitikát. Budapest oktatáspolitikáját elsősorban a kötelező feladatai határozzák meg, amelyeket az önkormányzati törvény tartalmaz. Gondoskodik a szakképzésről, a kollégiumi hálózatról, a gyógypedagógiai képzésről, a gyermekvédelemről és egyes szakmai és szakszolgálatok működéséről. A rendszerváltás után a legnagyobb feladat a szakképzés korszerűsítése és stabilizálása volt. Miután a szocialista nagyipar, vele a szakképzés korábbi tanműhelyi háttere összeomlott, először és legintenzívebben e területtel kellett foglalkoznunk. Mára elmondhatjuk, hogy e nagy és nehéz feladatnak zökkenőmentesen sikerült eleget tennünk. A korszerűsítés azt jelentette, hogy az elavult képzésprofilokat megszüntettük, helyettük korszerű, a munkaerőpiacon keresett szakmákat, szakmacsoportokat indítottunk el. A szakképzést közelítettük az európai normákhoz. Jelentősen növekedett az érettségit adó intézmények súlya a rendszerben. Megnőtt az érettségi utáni szakképzés kínálata, az akkreditált felsőfokú szakképzés pedig egyre több fiatal számára teszi lehetővé a középfokból a felsőfokba való átlépést. Az utóbbi tíz év egyik legnagyobb eredménye, hogy a szakképzés a fővárosban a külső körülmények ellenére nemcsak elkerülte a válságot, de korszerűbbé vált, megerősödött. A most előttünk álló legfontosabb feladat a tanműhelyek modernizációja, amelynek megvalósítása ismét több milliárdos program.

- Az átalakításnak nyilván áldozatai is voltak, hiszen intézményeket vont össze, szüntet meg a főváros.

- Az „áldozat” sokkal kevésbé függ össze a szerkezetátalakítással, korszerűsítéssel, mint a demográfiai hullámvölgygel, amely éppen ebben az évtizedben érte el a középfokot. Az iskolabezárásokkal, összevonásokkal kihasználatlan kapacitásokat számoltuk fel. Abban, hogy ez nagyobb megrázkódtatás nélkül történt meg, nagy szerepe volt az első ciklus óta az Oktatási Bizottság mellett működő Fővárosi Oktatási Érdekegyeztető Tanácsnak, amelyben szakáganként a reprezentatív szakszervezetek, valamint szakmai és civil szervezetek vesznek részt. E testület minden koncepciót, átalakítást, modernizálást, összevonást megtárgyal, és segítette, segíti a bizottságot, a hivatalt az érintettekkel folyó személyre szabott egyeztetésekben. A magam részéről minden önkormányzatnak csak javasolni tudom, hogy a törvényi kötelezettségen túl is működtessen ágazati egyeztető fórumokat, mert az adott önkormányzat oktatás-, egészségügyi vagy szociálpolitikáját sokkal megalapozottabban tudja kidolgozni és végrehajtani, mintha a település lakóinak üdvét nélkülük akarná szolgálni. A mi demokrácia-felfogásunk a részvételi demokrácia.

- Mi történt a többi területen?

- A főváros oktatáspolitikájának fontos része a kollégiumok korszerűsítése. Már az első ciklusban elkészült egy modernizációs koncepció, amely célul tűzte ki a szakkollégiumi rendszer fejlesztését és az életkörülmények javítását a 20. század végének igényei szerint. Az előző ciklusban az oktatási törvény módosítása, majd a kötelező tárgyi feltételek meghatározása hasonló irányba hatott. Most a legfontosabb feladatunk annak a közgyűlési határozatnak a végrehajtása, amely az egész hálózaton végigvezeti e korszerűsítési programot.

A gyermekvédelem fejlesztési koncepciója szintén készen állt már az első ciklusban. Törekvéseinket megerősítette és programunk végrehajtását felgyorsította, hogy az előző kormány idején egy valóban világszínvonalú gyermekvédelmi törvény született. Ez kimondott

két olyan fontos alapelvet, amely nélkül nincs korszerű gyermekvédelem. Az egyik az, hogy csak szociális indok alapján egyetlen gyerek sem kerülhet állami gondoskodásba, vagyis olyan szociális hálónak kell működnie, amely megakadályozza a családok anyagi okokból való szétszakadását. Kár, hogy a megvalósításához szükséges anyagi fedezetet nem biztosítja a költségvetés! A másik fontos alapelv kimondja, hogy egy gyermekvédelmi intézmény létszáma nem haladhatja meg a 40 főt. A családias modell szerint átalakuló gyermekotthonok, illetve a lakásotthonok korszerűbb nevelési környezetet biztosítanak a rászoruló gyermekeknek, fiataloknak. Sajnálatos, hogy az új feladatokhoz a parlament nem biztosított pénzforrásokat, sőt 5 százalékra csökkentette a személyi jövedelemadó helyben maradó részét az önkormányzatok finanszírozásában. A fővárosi önkormányzat így is milliárdokat költött és költ a szakképzés, a kollégiumi rendszer, a gyermekvédelem, a gyógypedagógia korszerűsítésére. Csak néhány olyan új, illetve sok százmillióért megújított intézményt említenék, amelyeket az elmúlt években adtunk át. Ilyen a Fazekas Mihály Gimnázium épülete, amely egy foghitelek beépítésével nemcsak szebb és korszerűbb lett, de alapterülete is jelentősen megnőtt, vagy a Szilágyi Gyermekotthon, amely egy egyházi ingatlan visszaadása után kapott új épületet Békásmegyeren, olyan épületet, amely már a legmodernebb igényeknek is megfelel, vagy a mozgássérültek számára elkészült új gyógypedagógiai intézmény Csillaghegyen, de megemlíthetjük a Mosonyi-Festetich utca sarkán két épület teljes rekonstrukciójával megnyílt Schulek Frigyes Szakközépiskola épületét. Mindez nem valósulhatott volna meg, ha már az előző ciklusban létre nem hozunk egy több milliárd forintos, minden évben újra feltöltendő modernizációs alapot. Ez teszi lehetővé, hogy mind az oktatásban, mind más ágazatokban folyamatosan rendelkezésre álljanak az anyagi források a korszerűsítésre. A főváros gazdasági koncepciójának az a lényege, hogy nem éljük fel a város vagyont, a privatizációból vagy más vagyontól származó bevételből csak beruházásokra, modernizációra költünk, soha nem működésre. Ez biztosítja többek között a pénzügyi forrást a korszerűsítésre.

- A Fővárosi Közoktatás-fejlesztési Közalapítványon keresztül működik az említett alap?

- Nem, ez az alap a fővárosi önkormányzat költségvetésének része, amely együtt szolgálja a közoktatás, a gyermekvédelem és a szociális ágazat modernizálását. Ez, ahogy említettem, egy évenként újra és újra feltöltött alap.

- Eredeti szándék szerint a közalapítványoknak a regionális fejlesztés céljait kell szolgálniuk, és a Fővárosi Közoktatás-fejlesztési Közalapítvány „régioja” nyilvánvalóan a huszonhárom kerület. Sikerül-e velük közös oktatáspolitikát kialakítani, a törvényhozók szándéka miként valósul meg a gyakorlatban?

- Az együttműködés egyik nagyon fontos eszköze a törvény által is előírt hatéves fejlesztési terv, amely a kerületekkel történt egyeztetés után készült el az előző ciklusban, és amelyet a kerületek többsége elfogadott. A fővárosi önkormányzat azonban nem csak a hatéves fejlesztési terv megalkotásával igyekszik az egész városra kiható oktatáspolitikát folytatni, hanem az oktatási és ifjúsági alapok működtetésével is. Ősztöndíjunkat például, amelyet már kilencedik éve írunk ki, minden budapesti diák megpályázhatja, függetlenül az iskola fenntartójától. A koncepciónk lényege az, hogy a tehetséges, jó tanuló, nehéz anyagi körülmények között élő diákoknak segítjük a középiskola befejezését, és a felsőoktatásban a tanulmányai megkezdését. Ezért pályázhatnak a 11. és 12. évfolyamos középiskolás diákok, valamint a felsőoktatás első éves hallgatói. Az oktatási és ifjúsági alaphoz szintén fenntartótól függetlenül lehet pályázni nyári táborozásokra, a nyelvtudás fejlesztése céljából szervezett nyelvi táborokra, diákcserekre stb.

- Bőven lejárta előtt a hatéves fejlesztési tervét felülvizsgálta és módosította a fővárosi önkormányzat. Mi indokolta?

- A törvényi háttér módosulásához igazítottuk a fővárosi programot, ám koncepciója változatlan maradt. Célunk az volt, hogy először meghatározzuk a magunk feladatait a következő hat évre, majd ennek alapján tegyünk javaslatot a kerületekkel közösen meghatározott össz-budapesti fejlesztési célokra. A korábbi megállapodás alappillérei nem változnak: így az intézményátadás-átvétel legfőbb kritériumai, a szakmai és szakszolgálatok kerületi és fővárosi szintű feladatainak meghatározása stb. A törvény szerint a központi forrásokból biztosított pénzt a hatéves fejlesztési terv alapján, pályázatokon keresztül kell felhasználni. Érvényességét ezért időben meg kell erősítenünk.

- Központi pénzzel gazdálkodnak a közoktatás-fejlesztési közalapítványok, de a megyei, illetve a fővárosi önkormányzaton keresztül. Ezen a ponton nem ütközik-e az országos és a helyi oktatáspolitiká?

- A korábbiakhoz képest az utóbbi két évben a minisztérium erősebben megkötötte a pénzek felhasználását, megcímkezte elköltésüket. Ez lényegében ellent is mond a közalapítványok létrehozását meghatározó törvény szellemének, a centralizációt szolgálja, és bizalmatlanságot jelez, sőt burkoltan a fejlesztésre szánt pénzforrásokat csökkenti. Ha a közalapítvány feladata az, hogy az adott régióra helyben megfogalmazott fejlesztési tervet segítse végrehajtani, akkor ez egyértelmű szabályozás. A helyi fejlesztés fedezetéül szolgál az a forrás, amelyet a költségvetés a közalapítványoknak juttat. A mostani kormány azonban azzal, hogy megcímkezi e pénzeket, csökkenti, sőt elapasztja a helyi fejlesztésekre szánt forrásokat. Az általa meghatározott célok ugyanis országos fejlesztési célok, amelyekhez a költségvetésnek kellene biztosítania az anyagi fedezetet, mégpedig közvetlenül a háromezer önkormányzat számára kiutalva. Így pl. a kötelező tárgyi feltételek pénzügyi fedezetét. Ha ezt címkézve és természetesen a szükségletekhez képest csökkentett fedezettel a közalapítványokhoz juttatja a tárca, az csorbítja az önkormányzatok gazdálkodási önállóságát, ugyanakkor a közalapítványt is mint a kormány meghosszabbított kezét működteti, az eredeti célja helyett, amely ismétlem: a helyi modernizációs célok megvalósítása.

- A főváros oktatási programja alapvetően nem mond ellent az országos közoktatáspolitikai szándékoknak, például kiállt a nyolcosztályos általános iskola mellett.

- Mi azt mondtuk már az előző ciklusban is, hogy az iskolaszervezet drasztikus átalakulását nem támogatjuk, mert ez sok esetben a minőség rovására megy. A demográfiai hullámvölgy az iskolákat új stratégiák kidolgozására készítette. Sok kiürülni látszó iskola szerkezeti átalakítással próbált előre menekülni. Féket kívántunk beilleszteni a rendszerbe, amely nem elvi szembenállást jelentett a hat- és nyolcosztályos gimnáziumokkal, csupán a minőségi elv előtérbe helyezését, megerősítését jelentette. Meggyőződésem, hogy az idő igazolta döntésünket.

- Hogyan állt fel a közalapítvány kuratóriuma, milyen módon fejt ki tevékenységét?

- A fővárosi önkormányzat hívta életre a törvény előírásai szerint. A kuratórium összetétele részben tükrözi a közgyűlési arányokat, másrészt jelen vannak benne a különböző szakmai és civil szervezetek küldöttei. Fő működési formája az éves terv elkészítése a hatéves fejlesztési terv, illetve az utóbbi két évben a minisztérium téma-meghatározásai alapján. A

pályázati témákra minden kuratóriumi tag tehet javaslatot. A terv többségi szavazással alakul ki. Az éves terv ütemtervet és az egyes pályázatokra költhető pénzkereteket is tartalmazza. Ezzel a prioritásokról is döntünk. Eddig minden évben két prioritást tartottunk szem előtt: a modernizációt az európai normákhoz való felzárkózás értelmében, és ami az érem másik oldala: a leszakadás megelőzését, a leszakadók esélyeinek növelését, kiegyenlítését. Két pályázatot említek, hogy a koncepció világosabb legyen: Az egyik pályázatunk például a félbe maradt Sulinet-programot folytatta. Mindazok az iskolák, amelyek kimaradtak e fejlesztésből, pályázhattak számítógépekre, az internet-hozzáférés kiépítésére. Egy másik pályázatunk roma tanulók felzárkóztatását, továbbtanulásra felkészítését szolgálta. Az utóbbi két évben természetesen elsőbbséget élvez a miniszteri rendeletben meghatározott kötelező témák kiírása.

Az elkészült terv alapján pályázatokat ír ki a kuratórium a Budapest területén működő intézmények, oktatási, nevelési, szolgáltató szervezetek számára. A pályázatokat szakértők pontozzák, értékelik. A szakértői javaslatok alapján a kuratórium többségi szavazással dönt a győztes pályázatokról és az elnyert pénzekekről.

A tevékenységünk fontos része a tájékoztatás. Elérhetőek vagyunk az interneten, vannak kiadványaink, 2000-ben konferenciát szerveztünk, amelyen bemutattuk eddigi és potenciális pályázóinknak munkánkat, grafikonok foglalják össze az eddigi pályázatok főbb adatait.

- Milyen a pályázatok hatékonysága? Megtérül-e a befektetett pénz?

Nagyon jó a kapcsolatunk a közalapítvány felügyelő bizottságával. Nagy segítség számunkra, hogy a felügyelőbizottság az elnyert pályázatok megvalósítását szakértőkkel rendszeresen ellenőrizteti. Ha a szakértők azt tapasztalják, hogy a nyertes a pénzt másra fordította, vissza kell fizetnie a kapott összeget.

- Milyen témák kapnak a jövőben (is) pályázati támogatást?

- A kötelezőkön túl olyanok, amelyek a hátrányos helyzetben élő, leszakadó családok gyerekeinek teremtenek esélyt, amelyek az Európára tekintő korszerűsítést szolgálják, fejlesztik a nyelvtudást és pedagógus-ösztöndíj formájában tartóssá teszik az említett roma oktatási programot. Elemzést készítettünk a főváros területén működő oktatási intézmények egészségmegőrző tevékenységéről, illetve droghelyzetéről, a diákok egészségi állapotáról. Ennek a tanulságait is meg fogjuk jeleníteni pályázatainkban. De fontos számunkra, hogy akár kisebb pénzüsszegekkel is, de olyan célokat is szolgáljunk, mint az iskolai demokrácia fejlesztése vagy a művelődés. 2000-ben pl. kollégiumok számára irtunk ki operabérlet megvásárlására pályázatot, gyermekotthonoknak állatkerti látogatást, bábelőadás megtekintését. Idén pedig azt szeretnénk, ha minél több hátrányos helyzetű fiatal eljutna egy-egy Shakespeare-előadásra.

MIKSA LAJOS